

Hraniční kámen rožnovsko-krásenského a novojičínsko-štramberského panství z 2. poloviny 17. století na historické lokalitě Hodorf.

Jan Anlauf, Pavel Lasztovicza

Úvod

Nenápadná památka na dřívější hranice rožnovsko-krásenského panství se nachází v lesích severně od města Zubří na hřebeni Hodslavického Javorníku. Nevelká kamenná stéla s vytesaným nápisem stojí na lesní mytíně v sedle na trati Hodorf, asi 5 km severně od centra Zubří přibližně v místech, kde pramení Hodorfský potok. Podle vytesaného letopočtu sem byla umístěna ve druhé polovině 17. století a prozatím unikala větší pozornosti veřejnosti. Hraniční kámen se zároveň nachází na historické lokalitě, jejíž počátky lze spojovat se středověkou kolonizací zdejšího kraje, a jeho přítomnost dotváří zajímavý příběh, který v poslední době začíná dostávat konkrétnější podobu.

Zuberský hraniční kámen v historických souvislostech

Od sklonku 40. let 16. století, kdy dědičné (též svobodné či alodní) panství Rožnov-Krásno přešlo do rukou šlechtického rodu pánů ze Žerotína, se hranice této majetkové držby začaly pozvolna jasně vymezovat a získávat podobu, kterou pak držely až do zániku patrimoniální správy v roce 1848. Aby bylo zřejmé, kde žerotínské panství začíná a kde končí, bylo nutné alespoň některé hraniční úseky označit zřetelnými značkami, jejichž přítomnost měla kolemjdoucím jasně hlásat, na čí půdě se dotyčný zrovna nachází. Nejinak tomu bylo i v případě zuberského hraničního kamene, jenž byl na své místo osazen v roce 1675.

Majitelem rožnovsko-krásenského panství byl tehdy Bernard Ferdinand svobodný pán ze Žerotína (*1639 – †1692), jenž se správy otcovského majetku ujal krátce po dosažení zletilosti v roce 1659 (VIDLIČKA 2015, 122). Na západě sousedila Žerotínova doména s panstvími Lešnou, Starým Jičínem a biskupskými lenními statky Choryní, Brankami a Valašským Meziříčím. Krom vleklých sporů vedených s majiteli braneckého manství šlo o hranici vesměs stabilní, navíc z části splývající s rožnovsko-krásenským panstvím, neboť léno Valašské Meziříčí rovněž držel Bernard Ferdinand a oba jeho majetkové celky spravoval totožný úřednický aparát sídlící na meziříčském zámku. Na jihu a jihovýchodě se rozkládalo panství Vsetín, tenkrát ve vlastnictví uherského hraběcího rodu Illésházy. Nejméně poklidná byla hornatá hranice východní, jež zároveň tvořila zemskou hranici dělicí Moravu od Uher; zde od konce 15. století docházelo k tvrdým srážkám mezi rožnovskými a považskobystrickými či bytčanskými poddanými, kteří si v důsledku jejího nejasného vymezení vzájemně činili mnohá příkoří.

Severovýchodně od Žerotínova panství pak ležely Hukvaldy, majetek olomouckých biskupů. Hraniční kámen vztyčený nedaleko vsi Zubří odděloval rožnovsko-krásenské panství od jeho severního souseda, jímž bylo panství novojičinské, respektive štramberské.

O celkové majetkové situaci, jež na hřebeni Veřovických vrchů v roce 1675 panovala, hovoří samotný kámen. Nápis na jeho jižní straně udává litery BFHVZ. Jde o iniciály majitele rožnovsko-krásenského panství, který se německy podepisoval jako „Bernhard Ferdinand Herr von Zierotin“. Severní strana hraničního kamene nese nápis (F)FI IHS, doplněný o symbol tří hřebů a kříže, svisle vystupujícího ze středu písmene H. Panství Nový Jičín a Štramperk byla totiž v červnu roku 1624 císařem Ferdinandem II. udělena jezuitskému řádu a výnosy, z obou majetků plynoucí, měly sloužit coby fundace na vydržování tzv. Ferdinandea, neboli ferdinandského kon-

viktu se sídlem v Olomouci, který císař založil a jehož prostřednictvím měli být vzdělávání a vychovávání katoličtí mladíci, vesměs šlechtického původu (BALETKA 2011, 99–100). První čtyři kapitálky vytesané do hmoty hraničního kamene je tedy možné interpretovat následovně: „*Fundatio Ferdinandi Imperatoris*“ případně „*Fundatio Ferdinandi II*“. Latinská zkratka IHS pak vychází z řeckojazyčné zkratky jména Ježíš (původně ΙΗΣ, respektive ΙΗΣΟΥΣ) a v průběhu 16. století byla spolu s planoucím slunečním kotoučem, doplněným o symbol kříže a tří hřebů z Kristova kříže, vybrána za znak Tovaryšstva Ježíšova. Za zmínku stojí, že v prostředí barokního jezuitského řádu byl význam Ježíšova monogramu vykládán různě, nejčastěji např. jako *lesum Habemus Socium* (Ježíš je náš druh) nebo *lesu Humilis Societas* (Ježíšovo pokorné společenství).

Hraniční kámen nad Zubřím tak představuje nejenom historickou, ale také velmi zajímavou epigrafickou památku, významnou jak pro Rožnovsko, tak pro Novojičínsko a Valašskomeziříčsko.

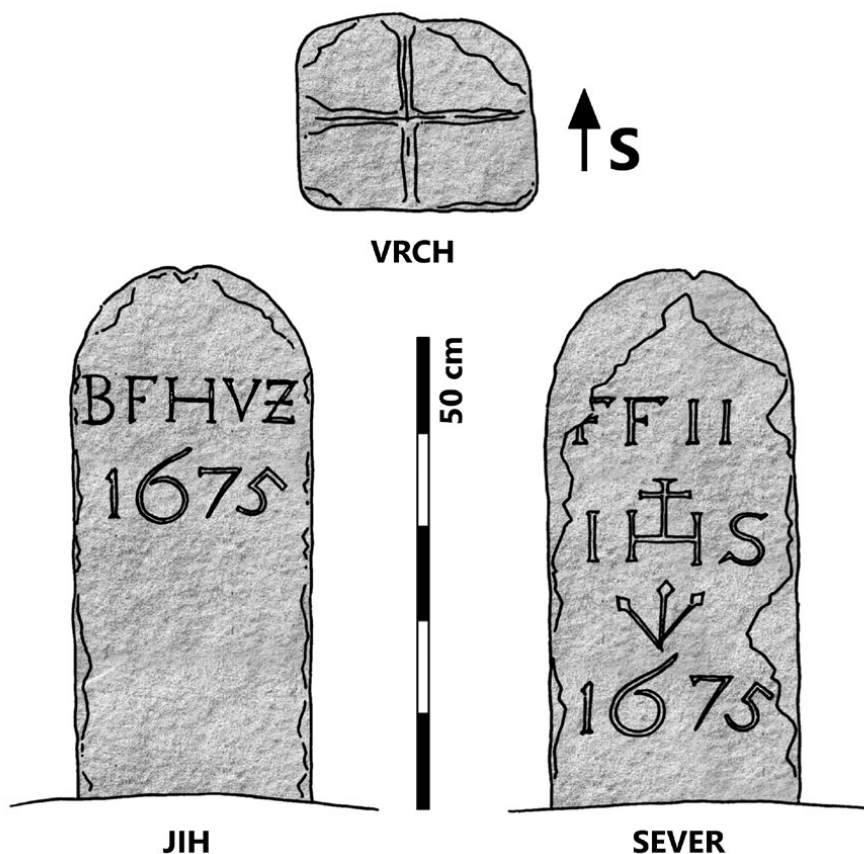
Popis hraničního kamene

Hraniční kámen se nachází přibližně uprostřed hodorfského sedla, asi 16 metrů severně od dnešní hřebenové cesty (GPS: 49.5170225N, 18.0965542E, +/- 5 m). Jedná

Obr. 1: Fotografie hraničního kamene, pohled od jihu. Foto J. Anlauf, P. Lasztovicza. |

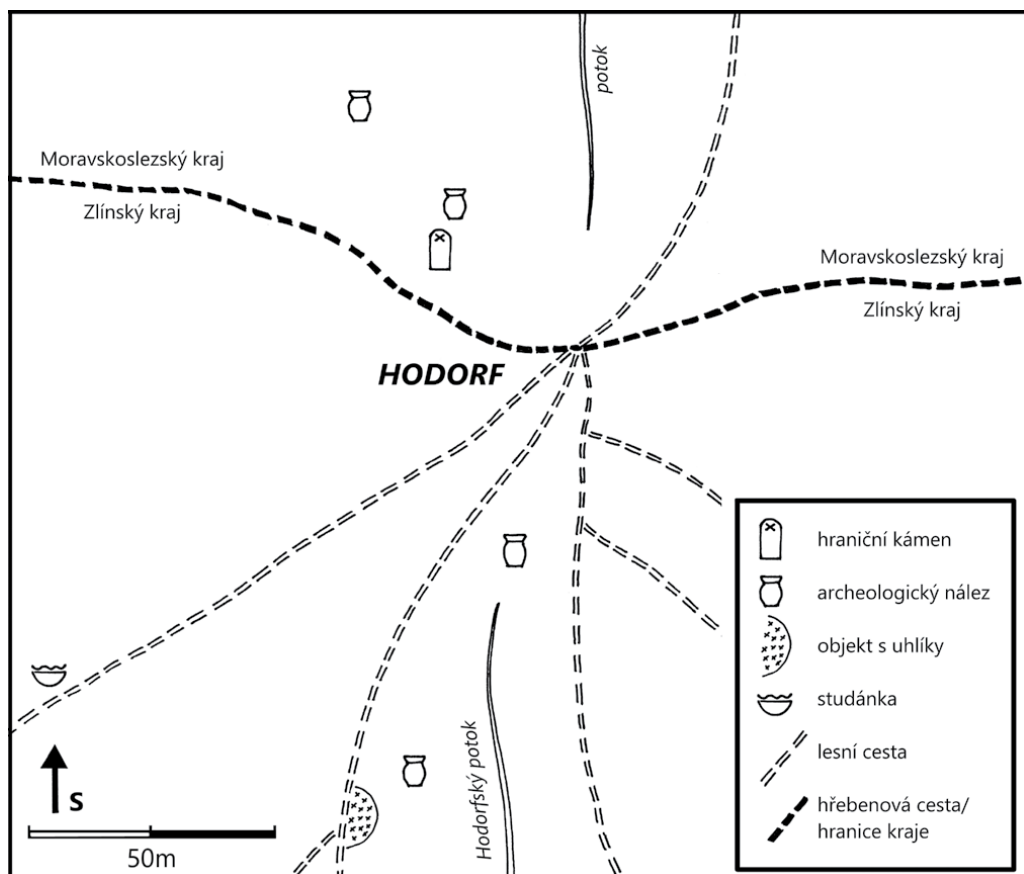
se o nevelkou stélu ze šedého pískovce, jejíž nadzemní část měří na výšku asi 58 cm a která má průřez téměř pravidelného obdélníku o rozměrech 25 x 20 cm. Na jižní straně se nachází zřetelný nápis BFHVZ a letopočet 1675. Na severní straně je poněkud hůře čitelný nápis (F)FII, pod ním IHS s křížem nad písmenem H, symbol tří hřebů z Kristova kříže a úplně naspod letopočet 1675. V této poloze je kámen zakreslen i na indikační skice mapy stabilního katastru vsi Zubří z roku 1833, zde je však severní nápis uveden pouze jako „Fii“, snad proto, že první „F“ bylo už v té době téměř nečitelné, a jižní strana je uvedena nepřesně jako „BFAVZ“. Kámen je rovněž zakreslen na indikační skice pro katastr vsi Mořkov, nacházející se na druhé straně hranice, i zde je však nápis uveden nepřesně jako „F.F.H“ pro severní stranu a „B.F.H.V.Z.“ pro stranu jižní. Shora jsou pak do kamene vytesány čtyři drážky tvořící kříž, který sloužil jako přesné označení hranice. Kamenná stéla se dnes nachází v relativně dobrém stavu, ačkoliv na některých místech jsou již patrné známky poškození. Drsné povětrnostní podmínky na horském hřebeni se podepsaly především na její severní straně, kde nápis a vytesané symboly jsou jen obtížně čitelné, a stejně tak vrch kamene už není v ideálním stavu. Naproti tomu jižní strana směrem k Rožnovu je poměrně pěkně zachovaná a nápis na ní je stále dobře čitelný.

Obr. 2: Nákras hraničního kamene. Autor J. Anlauf, P. Lasztovicza. |

Hodorf jako historická lokalita

V místech, kde se dnes nachází hraniční kámen, stávala v minulosti středověká osada Hondorf, jejíž přítomnost dnes připomíná název lesní trati, který je tradičně ztotožňován s místem zaniklé vsi. Informací o zaniklé vsi přitom není mnoho a k dispozici máme prakticky jen dva relevantní údaje, které se v historické literatuře vyskytují v různých obměnách. První záznam představuje vklad do zemských desk, který uvádí vesnice Vyšová a Nová Vyšová („villis Wysshowa et noua Wyssowa“) k roku 1348. Ty měli spolu s lesem okolo Bečvice (zřejmě název pro Rožnovskou Bečvu) vyměnit Hanuš, Vrš, Choteň a Bušek z Krásna s Čeněkem z Drahotuš za zboží ve vsi Morkovice (samotný vklad byl zřejmě zapsán až dodatečně a odkazuje na starší výměnu). I když podle podobnosti názvu předpokládáme, že Vyšová souvisí se zaniklým Hondorfem (JANIŠ – KOHOUTEK 2002, 140; BALETKA, L. 2002, 162), existuje také možnost, že Vyšová souvisí s nedalekou Zašovou. Podle L. Baletky nejsou pro takové tvrzení žádné historické doklady (BALETKA – KOLÁČEK 2010, 14), avšak musíme připustit, že název vsi se mohl lehce zkomolit, zvláště když vklad do zemských desek neučinili bratři z Krásna, ale Čeněk z Drahotuš, který nebyl místní a nemusel znát, respektive uvést

Obr. 3: Schematický plánek lokality s rozmístěním archeologických nálezů. Stavby z 18. století nejsou zakresleny kvůli nedostatku údajů o přesnějším umístění. Autor J. Anlauf, P. Lasztovicza.

správný název obce. Fonetická podobnost názvů Vyšová a Zašová je přitom očitelná. Rovněž se nabízí otázka, jak vysvětlit dva názvy (Vyšová a Nová Vyšová) pro jednu malou osadu, která zřejmě neměla dlouhé trvání. V tomto kontextu se úvaha o Vyšové jako Zašové nezdá být úplně neopodstatněná a Novou Vyšovou by pak mohl představovat právě Hondorf, ale zde už bychom se dostali na pole spekulací. Podrobnější rozbor majetkových poměrů pánů z Krásna včetně otázek okolo interpretace zápisu z roku 1348 publikoval v nedávné studii D. Janiš (JANIŠ 2021).

Druhý a vlastně jediný bezpečný záznam pochází z počátku 16. století, kdy je v souvislosti s rozsáhlým prodejem majetků na Rožnovsku uváděna i pustá ves Hondorf. Předmětem prodeje však bylo pouze „půl pustého Hondorfu“ (např. BALETKA 2002, 147; HOSÁK 2004, 678), což je poněkud neobvyklé. Přítomnost vesnice se v posledních letech podařilo potvrdit také archeologickými nálezy, konkrétně úlomky středověké a (raně) novověké keramiky (ANLAUF – ANLAUFOVÁ 2019), které lze rámcově datovat do 14.–16. století. K těmto střepům přibyl v roce 2020 ještě jeden nález, umístěný poněkud severněji (GPS: 49.5172994N, 18.0963286E, +/- 5 m). Pokud se podíváme na jejich rozmístění, pak lze předpokládat, že zaniklá osada se nacházela v prostoru sedla, přičemž žerotínský hraniční kámen se nachází přibližně uprostřed plochy doposud zjištěné středověké lokality. Pozdější hranice panství na hřebeni Veřovických vrchů tedy zřejmě nerespektovaly původní území vesnice, která vznikala v době středověké kolonizace v pustém lese bez přesného vymezení. To by také mohlo vysvětlit skutečnost, že bylo prodáno jen „půl pustého Hondorfu“, neboť v době prodeje již nová hranice panství procházela skrz území zaniklé osady.

O dalších osudech vesnice nemáme zprávy a zdá se, že již nebyla obnovena. Na mapě prvního vojenského mapování z druhé poloviny 18. století je zde zaznamenáno několik budov, o kterých však nemáme bližší zprávy. Ačkoliv známe případy, kdy byl na území zaniklé vsi zřízen panský dvůr, zde nemáme o podobném dvoře záznam a rovněž tomu neodpovídá ani symbol v mapě. Spíše se jednalo o nějaké jiné (hospodářské) budovy, možná též související se severojižní cestou, která zde překračovala hřeben a která v minulosti jistě představovala poměrně významnou komunikaci. Také drobný nález novověké keramiky (ANLAUF – ANLAUFOVÁ 2019, 59–61), který je obtížné přesněji datovat, může souviset až s těmito stavbami místo se zaniklou vsí. Otázkou pak rovněž zůstává přítomnost nově objevené kulturní vrstvy asi 100 m jihozápadně od prostoru sedla (GPS: 49.5159847N, 18.0962578E, +/- 5 m). V těchto místech vytvořila lesní úvozová cesta přirozený řez vrstvami, na kterých je patrná přítomnost mělkého mísovitého objektu o délce 4 m a hloubce 35 cm, vyplněného červenohnědou hlínou s obsahem uhlíků a drobných úlomků přepálené hlíny, případně cihel. Jako možné vysvětlení se nabízí, že jde o pozůstatek otopného zařízení, nebo třeba i zbytek požárem zničené budovy. Bez datovatelného materiálu je však těžké určit, zda výplň souvisí se středověkou lokalitou, nebo až s pozdějším osídlením.

Závěr

Hodorfský hraniční kámen představuje zajímavou památku a jeden z mála dokladů o rozloze a majetkových poměrech na zdejších panstvích přímo v terénu. Spolu s písemnými záznamy a archeologickými nálezy z okolí dotváří jeho přítomnost zajímavý příběh, který zřejmě začíná založením středověké osady někdy v 1. polovi-

ně 14. století. Ačkoliv stále nemůžeme rozhodnout, nakolik lze „Hondorf“ ztotožnit s „Vyšovou“, pro tuto dataci svědčí jak archeologické nálezy, tak i kolonizace okolí v téže době. Někdy před začátkem 16. století však vesnice zpusťla a přes její dřívější území byla vytyčena nová hranice panství, která byla ve druhé polovině 17. století stvrzena hraničním kamenem, přítomným až do současnosti. V 18. století je pak na Hondorfu opět zakresleno několik budov, ale o jejich fungování a účelu nemáme bližší zprávy. Při hodnocení bychom také neměli zapomenout, že hondorfské sedlo bylo od dávných dob využíváno jako spojnice mezi jižní a severní stranou hřebene Hodslavického Javorníku a musíme připustit, že alespoň část zdejších nálezů může souviset s touto komunikací. V současné době se lokalita nachází na hranici Moravskoslezského a Zlínského kraje, která v těchto místech téměř přesně kopíruje dřívější hranice panství.

Literatura:

ANLAUF, J. – ANLAUFOVÁ, Š. 2019: Lokalizace zaniklé středověké vsi Hondorf na Rožnovsku. *Acta Musealia XVI*, 2018/1–2, 54–66.

BALETKA, L. 2002: Doba předbělohorská. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín, Rožnovsko – Valašsko-meziříčsko – Vsetínsko*, 162–180.

BALETKA, T. 2002: Od velké kolonizace do konce středověku. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín, Rožnovsko – Valašskomeziříčsko – Vsetínsko*, 146–161.

BALETKA, T. 2011: Nový Jičín ve třicetileté válce (1624–1648). In: Jurok, J. (a kol.): *Nový Jičín*, 99–100.

BALETKA, L. – KOLÁČEK, J. 2010: *Zubří 1310–2010 Cesta ke kořenům*. Lanškroun.

JANIŠ, D. 2021: Páni z Krásna, jejich majetkové zázemí a sociální vazby (K otázce stratifikace moravské šlechty ve vrcholném středověku). *Acta Musealia XVIII*, 2020/1–2, 24–53.

JANIŠ, D. – KOHOUTEK, J. 2002: Středověké osídlení. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín, Rožnovsko – Valašskomeziříčsko – Vsetínsko*, 131–145.

HOSÁK, L. 2004: *Historický místopis země Moravskoslezské*. 2. vydání. Praha.

VIDLIČKA, J. 2015: Několik poznámek k životu a smrti Baltazara ze Žerotína, pána na meziříčském a přerovském panství. *Olomoucký archivní sborník*, 13, 122.